

חשוון התשס"ז

בס"ד

האבות והאימהות

פרשת חיי שרה (ע"פ שעורו של הרב אביחי קצין)

1. המפגש הראשון של יצחק ורבקה

בראשית פרק כד

(סא) וַתִּקַּם רַבְקָה וַנְעֲרָתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל הַגְּמֵלִים וַתִּלְכְּנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת רַבְקָה וַיֵּלֶךְ :

(סב) וַיִּצְחָק בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחֵי רְאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנָּגֶב :

(סג) וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוּחַ בְּשָׂדֵה לַפְּנוֹת עָרֵב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה גְמֵלִים בָּאִים :

(סד) וַתִּשָּׂא רַבְקָה אֶת עֵינֶיהָ וַתֵּרָא אֶת יִצְחָק וַתִּפֹּל מֵעַל הַגְּמֵל :

(סה) וַתֹּאמֶר אֶל הָעֶבֶד מִי הַלְזָה הַלֵּךְ בְּשָׂדֵה לַקְּרָאֲתָנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנָי וַתִּקַּח הַצְּעִיף וַתִּתְכַס :

(סו) וַיִּסְפֹּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֶת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה :

(סז) וַיִּבְאֶה יִצְחָק הָאֱלֹהִים שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת רַבְקָה וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּצְחָק וַיִּנְחַם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ: בראשית פרק כ"ה

(א) וַיִּסַּף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וַיִּשְׁמָה קְטוֹרֶה:

2. יצחק מחזיר את הגר לאברהם ממקום מגוריה ב"באר לחי רואי"

רש"י בראשית כ"ד ס"ב

"מבוא באר לחי ראי - שהלך להביא הגר לאברהם אביו שישאנה (ב"ר):"

3. אברהם מתחתן עם הגר

רש"י על בראשית פרק כה פסוק א

קטורה - (ב"ר) זו הגר ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטרת ושקשרה פתחה שלא נזדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם.

4. מה מטרת יצחק ביציאתו לשדה?

אבן עזרא בראשית פרק כד

(סג) לשוח - ללכת בין השיחים.

רש"י בראשית פרק כד

(סג) לשוח - לשון תפלה, כמו (תהלים קב א) ישפוך שיחו:

5. תפלות אבות תקנום

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כו עמוד ב

איתמר, רבי יוסי ברבי חנינא אמר: **תפלות אבות תקנום**; רבי יהושע בן לוי אמר: תפלות כנגד תמידין תקנום. תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא, ותניא כוותיה דרבי יהושע בן לוי. תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא: **אברהם תקן תפלת שחרית** - שנאמר +בראשית י"ט+ וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם, ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר +תהלים ק"ו+ ויעמד פינחס ויפלל; **יצחק תקן תפלת מנחה** - שנאמר +בראשית כ"ד+ **ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב, ואין שיחה אלא תפלה**, שנאמר +תהלים ק"ב+ תפלה לעני כי - יעטף ולפני ה' ישפך שיחו, **יעקב תקן תפלת ערבית** - שנאמר +בראשית כ"ח+ ויפגע במקום וילן שם, ואין פגיעה אלא תפלה, שנאמר +ירמיהו ז'+ ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע - בי.

6. יצחק חוזר לעירו בנגב מהמקום שבו הוא "רגיל" להתפלל

רמב"ן בראשית פרק כד

(סב) בא מבוא באר לחי ראי - יאמר כי יצחק בא עתה מבוא באר לחי ראי, ששב מבאר לחי שבא שמה. שאלו אמר "בא מבאר לחי ראי" היה נראה שהיה דר שם, ולכך הוצרך לפרש כי הוא שב לעירו מביאתו שבא אל באר לחי רואי לפי שעה, כי הוא יושב בארץ הנגב וחוזר לעירו: ויתכן, בעבור היות "מבוא" מקור, שהיה יצחק הולך תמיד אל המקום ההוא, כי הוא לו מקום תפלה בעבור הראות שם המלאך, והוא יושב בארץ הנגב קרוב משם.

7. יצחק "רגיל" להתפלל במקום בו נגלה המלאך להגר

בראשית פרק טז

(ז) וַיִּמְצָאָהּ מְלֹאךְ ה' עַל עֵין הַמַּיִם בְּמִדְבָּר עַל הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוּר:
(ח) וַיֹּאמֶר הָגֵר שְׂפַחַת שְׂרָי אִי מִזֶּה בָּאת וְאָנָּה תִלְכִי וְתֹאמְרִי מִפְּנֵי שְׂרָי גְבַרְתִּי אֲנֹכִי בְּרַחַת:
(יג) וַתִּקְרָא שֵׁם ה' הַדְּבָר אֲלֵיהָ אֵתָּה אֶל רְאִי כִּי אָמְרָה הַגֵּם הַלֵּם רְאִיתִי אַחֲרַי רְאִי:
(יד) עַל כֵּן קָרָא לְבָאָר בְּאֵר לַחֲי רְאִי הִנֵּה בֵּין קִדְשׁ וּבֵין בְּרֶד:

8. רבקה "נופלת" מהגמל מאימה מהמראה של יצחק המתפלל, שנראה כמלאך אלוקים

העמק דבר - הנצי"ב מוולוז'יין

ויצא יצחק לשוח בשדה - כבר פירשו חז"ל שהוא היה מתפלל מנחה... והזמין ה' לפניו באותה שעה את אשתו. ותשא רבקה וגוי ותרא את יצחק - בעודו עומד ומתפלל והיה אז כמלאך אלוקים נורא מאד. ומבואר ברבה שראתה ידיו שטוחות בתפילה ע"כ נבעתה מאד. ותפל מעל הגמל - מרוב פחד ואימה. אמנם לא ידעה ממי היא מתפחדת... ובתוך הפחד שאלה את העבד מי האיש הלזה - אשר אני מתפעל ומתפחד ממנו. ותקח הצעיף ותתכס - מרוב פחד ובושה כמו שמבינה שאינה ראויה להיות לו לאשה.

9. תגובת האמהות למצב של עקרות

בראשית פרק טז - תגובת שרה

(א) וְשָׂרָי אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלֵה שְׂפָחָה מִצְרִית וְשָׂמָה הָגֵר:
(ב) וְתֹאמְרִי שְׂרָי אֶל אַבְרָם הִנֵּה נָא עֲצָרְנִי יָדוּד מִלְּדַת בָּא נָא אֶל שְׂפַחְתִּי אוּלַי אֲבִנָּה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שְׂרָי:
(ג) וַתִּקַּח שְׂרָי אֵשֶׁת אַבְרָם אֶת הָגֵר הַמִּצְרִית שְׂפַחְתָּהּ מִקֶּץ עֶשְׂרֵי שָׁנִים לְשִׁבְתָּ אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתִּתֵּן אֶתָּה לְאַבְרָם אִישָׁהּ לֹא לְאִשָּׁה:

10. בראשית פרק ל - תגובת רחל

(א) וַתֵּרָא רְחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתִּקְנָא רְחֵל בְּאֶחָתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל יַעֲקֹב הֲבֵה לִי בָנִים וְאִם אֵין מִתָּה אֲנֹכִי:

11. בראשית פרק כה - תגובת רבקה

(יט) וְאֵלֶּה תוֹלְדוֹת יַצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יַצְחָק:
(כ) וַיְהִי יַצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקָחְתוֹ אֶת רְבֵקָה בֵּת בְּתוּאֵל הָעָרְמִי מִפְּדַן אָרֶם אָחוֹת לְבֶן הָעָרְמִי לֹא לְאִשָּׁה:
(כא) וַיַּעֲתֵר יַצְחָק לִידְוֹד לְנִכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עָקְרָה הוּא וַיַּעֲתֵר לוֹ יְדְוֹד וַתֵּהָר רְבֵקָה אִשְׁתּוֹ:

12. רבקה אינה מסוגת לשתף את בעלה בתחושותיה

העמק דבר - הנצי"ב מוולוז'יין - המשך

ומאז והלאה נקבע בלבה פחד. ולא היתה עם יצחק כמו שרה עם אברהם. ורחל עם יעקב, אשר בהיות להם איזה קפידא עליהם לא בושו לדבר רתת לפנייהם. מה שאין כן רבקה. וכ"ז הקדמה להסיפור שיבוא בפרשת תולדות שהיו יצחק ורבקה מחולקים בדעות, ומכ"מ לא מצאה רבקה לב להעמיד את יצחק על דעתה בדברים נכוחים כי היא יודעת האמת כי עשו רק ציד בפיו. וכן בשעת הברכות.

13. השיחה היחידה שקיימו יצחק ורבקה

בראשית כ"ז, מ"ו

וַתֹּאמֶר רְבֵקָה אֶל יַצְחָק קָצְתִי בְחַיִּי מִפְּנֵי בְנוֹת חַת אִם לִקַּח יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת חַת כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לְמָה לִּי חַיִּים:

14. מערכות היחסים בין האבות לנשותיהם

בראשית פרק טז – אברהם ושרה

- (א) וְשָׂרָי אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלֵה שְׂפָחָה מִצְרַיִת וְשָׁמָּה הֵגָר:
(ב) וַתֹּאמֶר שָׂרָי אֶל אַבְרָם הִנֵּה נָא עֲצֹרְנִי יָדוֹד מְלֻדָּת בָּא נָא אֶל שְׂפָחָתִי אוֹלִי אֲבִנָּה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרָי:
(ג) וַתִּקַּח שָׂרָי אֵשֶׁת אַבְרָם אֶת הֵגָר הַמִּצְרַיִת שְׂפָחָתָה מִקֶּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשִׁבְתָּ אַבְרָם בְּאַרְצָךָ כִּנְעָן וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִשָּׁה לוֹ לְאִשָּׁה:
(ד) וַיְבִיא אֶל הֵגָר וַתְּהַר וַתֵּרָא כִּי הִרְתָּה וַתִּקַּל גְּבוֹרָתָהּ בְּעֵינֶיהָ:
(ה) וַתֹּאמֶר שָׂרָי אֶל אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ אֲנֹכִי נָתַתִּי שְׂפָחָתִי בְּחִיקְךָ וַתֵּרָא כִּי הִרְתָּה וְאֶקַּל בְּעֵינֶיהָ וְיִשְׁפֹּט יָדוֹד בֵּינִי וּבֵינֶיךָ:

15. אברהם ושרה פועלים ביחד להפצת האמונה בה' בעולם

בראשית י"ב,ה

- וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת שָׂרָי אֵשֶׁתוֹ וְאֶת לוֹט בֶּן אָחִיו וְאֶת כָּל רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן וַיֵּצְאוּ לְלֶכֶת אֶרְצָה כְּנָעַן וַיְבִיאוּ אֶרְצָה כְּנָעַן: (בראשית י"ב,ה):

16. רש"י בראשית י"ב ה'

- אשר עשו בחרן - שהכניסו תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים, ושרה מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאלו עשאו. ופשוטו של מקרא עבדים ושפחות שקנו להם, כמו (שם לא א) עשה את כל הכבוד הזה, (במדבר כד יח) וישראל עושה חיל, לשון קונה וכונס:

17. שרה מתקוממת כשהיא חשה שהגר מנסה לדחוק את מקומה בביתו של אברהם

- (ד) וַיְבִיא אֶל הֵגָר וַתְּהַר וַתֵּרָא כִּי הִרְתָּה וַתִּקַּל גְּבוֹרָתָהּ בְּעֵינֶיהָ:
(ה) וַתֹּאמֶר שָׂרָי אֶל אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ אֲנֹכִי נָתַתִּי שְׂפָחָתִי בְּחִיקְךָ וַתֵּרָא כִּי הִרְתָּה וְאֶקַּל בְּעֵינֶיהָ וְיִשְׁפֹּט יָדוֹד בֵּינִי וּבֵינֶיךָ:

18. יעקב ורחל

בראשית פרק ל

- (א) וַתֵּרָא רַחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לִיעֶקֶב וַתִּקְנֶה רַחֵל בְּאֶחָתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל יַעֲקֹב הֲבֵה לִי בָנִים וְאִם אֵין מֵתָה אֲנֹכִי:
(ב) וַיַּחַר אֵף יַעֲקֹב בְּרַחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים אֲנֹכִי אֲשֶׁר מָנַע מִמֶּךָ פְּרִי בֶטֶן:

19. רחל דורשת מיעקב שיתפלל "עד שיהיו לה בנים"

רמב"ן בראשית פרק ל

- ואני תמה, אם כן למה חרה אפו ולמה אמר התחת אלהים אנכי, ושומע אל צדיקים ה'. ומה שאמר, אבא לא היו לו בנים אני יש לי בנים, ממך מנע ממני לא מנע, וכי הצדיקים אינם מתפללים בעד אחרים, והנה אליהו ואלישע התפללו בעד נשים נכריות (מ"א יז כא, ושם ב ד טז).
ונראה שבשביל זה תפסוהו רבותינו, אמרו בבראשית רבה (עא ז) אמר לו הקב"ה כך עונין את המעיקות, חייך שבניך עתידין לעמוד לפני בנה:
ועל דרך הפשט אמרה רחל ליעקב שיתן לה בנים, ובאמת דעתה לאמר שיתפלל עליה, אבל שיתפלל עליה עד שיתן לה בנים על כל פנים, ואם אין שתמית עצמה בצער. דברה שלא כהוגן בקנאתה, וחשבה כי באהבתו אותה יתענה יעקב וילבש שק ואפר ויתפלל עד שיהיו לה בנים שלא תמות בצערה. ויחר אף יעקב - שאין תפלת הצדיקים בידם שתשמע ותענה על כל פנים. ובעבור שדברה דרך געגועי הנשים האהובות להפחידו במיתתה חרה אפו, ולכך אמר לה שאינו במקום אלהים שיפקוד העקרות על כל פנים, ואיננו חושש בדבר, כי ממנה נמנע פרי הבטן ולא ממנו, וזה ליסר אותה ולהכלימה.
והנה הצדקת בראותה שלא תוכל להסמך על תפלת יעקב, שבה להתפלל על עצמה, אל שומע צעקה, וזהו וישמע אליה אלהים (להלן פסוק כב):

20. ה' שומע לתפלתה של רחל, כי יעקב מסרב לתפלל עליה

בראשית פרק ל'

- (כב) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת רַחֵל וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל הַיָּמִים וַיִּפְתַּח אֶת רַחֲמָהּ:
(כג) וַתְּהַר וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר אֶסָּף אֶל הַיָּמִים אֶת חֲרָפָתִי:
(כד) וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יוֹסֵף לְאֵמֹר יִסָּף יְהִי לִי בֶן אֶחָד:

21. יעקב כועס על רבקה, כי גם אם אין לה בנים עדיין יש לה תפקיד בעולם

בעל "עקידת יצחק"

והנה בשני השמות – "אשה", "חוה" – נתבאר שיש לאשה שתי תכליות :
האחד מה שיורה עליו השם : "אשה, כי מאיש לוקחה", וכמוהו תוכל להבין ולהשכיל בדברי שכל
וחסידות, כמו שעשו האימהות וכמה צדקניות ונביאות וכאשר יורה פשט פרשת "אשת חיל" (משלי
לא).

והשני עניין ההולדה והיותה כלי אליה ומוטבעת הלידה וגידול הבנים כאשר יורה עליה שם "חוה –
אם כל חי".

והנה תהיה האשה כאשר לא תלד מנועה מהתכלית הקטן ותישאר להרע או להיטיב כמו האיש אשר
לא יוליד.

על כן חרה אף יעקב ברחל, כאשר אמרה : " הֲבֵה לִי בָּנִים וְאִם אֵין מִתָּה אֲנִכִּי", לגעור בה ולהשכילה
בזה בעניין הנכבד והוא, שהיא אינה מתה לפי התכלית המשותף, באשר מנע ממנה פרי בטן, כמו
שיהיה בו העניין גם כן אם לא יוליד.

22. רחל מוכנה להיות שותפה רוחנית בבניין הדור הבא. גם אם הבניין הביולוגי ייעשה על ידי בלהה

בראשית פרק ל'

(ג) וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמַתִּי בְּלָהָה בְּאֵלֶיהָ וְתֵלֵד עַל בְּרַפִּי וְאֶבְנָה גַם אֲנִכִּי מִמֶּנָּה :

(ד) וַתִּתֵּן לוֹ אֶת בְּלָהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֵא אֶלֶיהָ יַעֲקֹב :

(ה) וַתֵּהָרֶה בְּלָהָה וְתֵלֵד לְיַעֲקֹב בֶּן :

(ו) וַתֹּאמֶר רַחֵל דָּנְנִי אֱלֹהִים וְגַם שְׁמַע בְּקִלִּי וַיִּתֵּן לִי בֶן עַל פֶּן קָרָאָה שְׁמוֹ דָּן :

23. יצחק ורבקה

בראשית פרק כה

(יט) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק :

(כ) וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקָחְתּוֹ אֶת רַבְּקָה בַת בְּתוּאֵל הָעָרְמִי מִפְּדַן אָרְם אָחוֹת לָבֶן הָעָרְמִי לוֹ לְאִשָּׁה :

(כא) וַיַּעֲתֹר יִצְחָק לֵידָוֹד לִנְכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הוּא וַיַּעֲתֹר לוֹ דָּוִד וַתֵּהָרֶה רַבְּקָה אִשְׁתּוֹ :

(כב) וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקָרְבָּה וַתֹּאמֶר אִם כֵּן לָמָּה זֶה אֲנִכִּי וַתֵּלֶךְ לְדָרֶשׁ אֶת דָּוִד :

24. ההריון קשה לרבקה והיא מתחרטת עליו

רש"י בראשית פרק כה

ותאמר אם כן - גדול צער העבור :

למה זה אנכי - מתאוה ומתפללת על הריון :

25. רבקה חוששת שהיא עומדת להפיל, ואם כן, היא מעדיפה למות

רמב"ן בראשית פרק כה

והנכון בעיני כי אמרה אם כן - יהיה לי למה זה אנכי - בעולם, הלואי אינני, שאמות או שלא הייתי, כטעם כאשר
לא הייתי אהיה (איוב י יט) :

26. השיחה היחידה בין יצחק לרבקה היא בנושא גידול הדור הבא, בו רבקה רואה את תמצית חייה

בראשית פרק כז

(מו) וַתֹּאמֶר רַבְּקָה אֶל יִצְחָק קִצְתִּי בְּחַיִּי מִפְּנֵי בָנוֹת חַת אִם לָקַח יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת חַת כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִּי
חַיִּים :